

ΙΔΙΩΤΙΚΑ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΗΡΙΑ ΠΟΛΥΤΡΟΠΗ ΑΡΜΟΝΙΑ &
ΠΟΛΥΤΡΟΠΗ

ΠΑΝΕΛΛΑΔΙΚΕΣ ΕΞΕΤΑΣΕΙΣ

Γ΄ ΤΑΞΗΣ ΗΜΕΡΗΣΙΟΥ ΓΕΝΙΚΟΥ ΛΥΚΕΙΟΥ

ΗΜΕΡΟΜΗΝΙΑ: 03.06.2026

ΕΞΕΤΑΖΟΜΕΝΟ ΜΑΘΗΜΑ: ΑΡΧΑΙΑ ΕΛΛΗΝΙΚΑ

ΠΡΟΣΑΝΑΤΟΛΙΣΜΟΥ

ΣΥΝΟΛΟ ΣΕΛΙΔΩΝ: ΕΠΤΑ (7)

ΠΡΟΤΕΙΝΟΜΕΝΕΣ ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ

ΘΕΜΑ Α1.α

1. ΣΩΣΤΟ

2. ΛΑΘΟΣ

ΘΕΜΑ Α1.β

έν αύτοϊς: Η αντωνυμία αναφέρεται στους όρους που προηγούνται: «**τὰ ἐν τοῖς συναλλάγμασι, τὰ ἐν τοῖς δεινοῖς, τὰ περὶ τὰς ἐπιθυμίας, τὰ περὶ τὰς ὀργάς**». Συνεπώς, ο τρόπος με τον οποίο οι άνθρωποι διαχειρίζονται τα τρία αυτά πεδία εκδήλωσης (ὄλων των μορφών οι συναλλαγές, συμβόλαια, συμφωνίες, πρωτίστως οι οικονομικές, ὅλα ὅσα προκαλούν φόβο, η επιθυμία για τροφές και η σεξουαλική επιθυμία και η επιθυμία για εκδίκηση) είναι καθοριστικός για την ηθική ποιότητά τους.

κατὰ γὰρ τὰς τούτων διαφορὰς: Η αντωνυμία αναφέρεται στον ὄρο «**τάς ἐνεργείας**». Σύμφωνα με τον Αριστοτέλη πρέπει οι ενέργειες του ανθρώπου να ἔχουν συγκεκριμένη ποιότητα. Η ποιότητα της συμπεριφοράς του ατόμου θα καθορίσει και την ποιότητα της ἔξεως, δηλαδή του μόνιμου στοιχείου του χαρακτήρα.

ΘΕΜΑ Β1

Ο Αριστοτέλης με ἓνα εμπειρικό ἐπιχείρημα (*μαρτυρεῖ δέ*) ἀπὸ τον χώρο της πολιτικής σχετικά με το ἔργο των νομοθετῶν στην πόλη, ενισχύει τη θέση που διατύπωσε νωρίτερα, ὅτι οι δίκαιοι γίνονται δίκαιοι πράττοντας μόνο δίκαιες πράξεις, ὅμοια και οι σώφρονες και οι ανδρείοι. Με ἄλλα λόγια γίνεται κανείς

ηθικός μόνο όταν πράττει ηθικά. Η χρήση του «ἔτι» στη συνέχεια υποδηλώνει τη βαθύτερη εξέταση του ζητήματος. Ο Αριστοτέλης προσθέτει ένα εμπειρικό επιχείρημα με το οποίο δείχνει ότι η αρετή είναι προϊόν εθισμού και η ποιότητά της εξαρτάται από την ποιότητα του εθισμού που την προκαλεί. Έτσι, για συγκεκριμένους λόγους και με την κατάλληλη άσκηση οι άνθρωποι κατακτούν την αρετή και ακριβώς για τους αντίθετους λόγους και με την ακατάλληλη άσκηση, η αρετή εκφυλίζεται (Ἐτι ἐκ τῶν αὐτῶν καὶ διὰ τῶν αὐτῶν καὶ γίνεται πᾶσα ἀρετὴ καὶ φθείρεται). Με τη χρήση αναλογικής απόδειξης (ὁμοίως δὲ καὶ τέχνη) συνεχίζει ο Αριστοτέλης, για να δείξει ότι το ίδιο συμβαίνει και στις τέχνες. Με τη χρήση του επαγωγικού-εμπειρικού παραδείγματος ο Αριστοτέλης δείχνει ότι στην πράξη η ποιότητα της άσκησης προσδιορίζει την ποιότητα της επίκτητης ιδιότητας. Έτσι, φαίνεται να αποδέχεται ότι η ποιότητα άσκησης και η ποιότητα της επίκτητης ιδιότητας συνδέονται με σχέση αιτίου-αποτελέσματος. Πιο συγκεκριμένα, αναφέρει ότι όσοι μαθαίνουν μια τέχνη δεν τελειοποιούνται στον ίδιο βαθμό μέσα από την άσκηση. Η επαρκής και καλή άσκηση στην κιθάρα κάνει τον καλό κιθαριστή, ενώ το ανεπαρκές και κακό παίξιμο κάνει τον κακό κιθαριστή. Κατά τον ίδιο τρόπο χτίζοντας κανείς καλά γίνεται καλός οικοδόμος, ενώ χτίζοντας κατά κακό τρόπο γίνεται κακός οικοδόμος. (ἐκ γὰρ τοῦ κιθαρίζειν καὶ οἱ ἀγαθοὶ καὶ κακοὶ γίνονται κιθαρισταί. Ἀνάλογον δὲ καὶ οἰκοδόμοι καὶ οἱ λοιποὶ πάντες· ἐκ μὲν γὰρ τοῦ εὖ οἰκοδομεῖν ἀγαθοὶ οἰκοδόμοι ἔσονται, ἐκ δὲ τοῦ κακῶς κακοί). Ο Αριστοτέλης υπογραμμίζει τη σημασία που έχει η ποιότητα του εθισμού για την απόκτηση τόσο μιας τέχνης, όσο και των ηθικών αρετών. Η ορθή άσκηση, η καθοδηγούμενη από τη διδασκαλία μπορεί να οδηγήσει στην ανάπτυξη της αρετής ή στην απόκτηση κάποιας δεξιότητας ή τέχνης.

Οι έννοιες της γένεσης και της φθοράς αποτελούν θεμελιώδες αντιθετικό ζεύγος ήδη από τις απαρχές της φιλοσοφικής σκέψης. Και στη φιλοσοφία του Αριστοτέλη αποτελούν κορυφαίους όρους και βρίσκονται στα άκρα της κλίμακας γένεσις-αύξησης- τελειώσις- παρακμή- φθορά. Ο Αριστοτέλης υποστηρίζει ότι οι ηθικές αρετές, όπως και οι τέχνες, γεννιούνται και αναπτύσσονται από την επίδοση των ανθρώπων σε ηθικές και αγαθές πράξεις. Από την άλλη πλευρά, οι πράξεις, όταν παραβιάζουν τους κανόνες της ηθικής, τότε καταλήγουν να φθείρουν τις αρετές. Έτσι, κατά τον φιλόσοφο κάθε μορφή ηθικής αρετής είτε γίνεται είτε φθείρεται έχει ως αφετηρία τις ίδιες αιτίες και τα ίδια μέσα, δηλαδή τον τρόπο άσκησης και την ποιότητα του εθισμού.

Το συγκεκριμένο χωρίο κλείνει με έναν υποθετικό λόγο σε αρνητική διατύπωση («εκ του αντιστρόφου/ αντιθέτου απόδειξη») για να δείξει ότι για την καλλιέργεια της ηθικής αρετής απαραίτητη κρίνεται η συμβολή του διδάσκοντος και της διδασκαλίας-

της εκπαίδευσης γενικότερα, γιατί η ηθική ποιότητα του κάθε ανθρώπου προκύπτει όχι απλώς από την άσκηση, αλλά από την ποιότητα της άσκησης που έχει

προηγηθεί. Ο δάσκαλος θα δώσει τον προσανατολισμό του ορθού εθισμού διδάσκοντας τους κανόνες της αρετής, τους τρόπους εφαρμογής τους και εκπαιδύοντας στην ορθή άσκηση. Ο δάσκαλος είναι αυτός που παρακολουθεί και καθοδηγεί τους ανθρώπους στον σωστό εθισμό. Το ίδιο απαραίτητος είναι ο δάσκαλος και στις τέχνες, διότι αυτός θα διδάξει τον ασκούμενο σε μια τέχνη τους κανόνες της και τον σωστό τρόπο εφαρμογής τους. Αυτός ακριβώς είναι και ο ρόλος του νομοθέτη στην πόλη. Αποτελεί τον δάσκαλο των πολιτών ο οποίος χρησιμοποιώντας τα σωστά μέσα, δηλαδή τους σωστούς νόμους, θα διδάξει στους πολίτες τι είναι δίκαιο και τι άδικο, θα ορίσει τους κανόνες της δίκαιης και ηθικής συμπεριφοράς μέσα στην πόλη και θα τους οδηγήσει στην κατάκτηση των ηθικών αρετών και άρα στην ευδαιμονία. Επομένως, καταλήγουμε και πάλι στο συμπέρασμα ότι οι ηθικές αρετές δεν είναι έμφυτες, αφού στην αντίθετη περίπτωση ο ρόλος του δασκάλου θα ήταν μάταιος. Αντίθετα, οι ηθικές αρετές κατακτώνται με τη σωστή άσκηση και με τη διαρκή επανάληψη ηθικών πράξεων.

ΘΕΜΑ Β2.

Στις διάφορες περιστάσεις της καθημερινής ζωής αποκτούμε ή όχι τις ηθικές αρετές ανάλογα με τη στάση και τη συμπεριφορά μας, όπως αυτή εκδηλώνεται σε διάφορες περιστάσεις της καθημερινής ζωής. Σύμφωνα με τον Αριστοτέλη, οι άνθρωποι αναδεικνύονται καλοί ή κακοί ανάλογα με τον τρόπο με τον οποίο συμπεριφέρονται. Προβαίνει μάλιστα στην παρουσίαση παραδειγμάτων για να δείξει ότι, όπως και στις τέχνες, έτσι και στις αρετές (οὕτω δὴ καὶ ἐπὶ τῶν ἀρετῶν ἔχει) η απόκτησή τους γίνεται με τον εθισμό και η ποιότητά τους εξαρτάται από την ποιότητα του εθισμού που έχει προηγηθεί. Μέσα από την επανάληψη όμοιων πράξεων ο άνθρωπος αποκτά αντίστοιχες έξεις: γίνεται δίκαιος ή άδικος, ανδρείος ή δειλός, σώφρων ή ακόλαστος.

Το πρώτο παράδειγμα «πράττοντες γὰρ τὰ ἐν τοῖς συναλλάγμασι τοῖς πρὸς τοὺς ἀνθρώπους γινόμεθα οἷ μὲν δίκαιοι οἷ δὲ ἄδικοι» αναφέρεται στις κοινωνικές σχέσεις των ανθρώπων και στον τρόπο με τον οποίο αυτοί συναλλάσσονται. Υποστηρίζει ότι, όταν οι άνθρωποι συμπεριφέρονται με δίκαιο τρόπο στις συναλλαγές τους, γίνονται δίκαιοι, αν όχι, άδικοι. Η διαμόρφωση του ήθους γίνεται υπόθεση του ίδιου του ανθρώπου, ο οποίος και έχει την ευθύνη των πράξεων του.

Με τον όρο συναλλάγματα ο Αριστοτέλης αναφέρεται σε όλων των μορφών τις συναλλαγές, συμβόλαια, συμφωνίες, πρωτίστως τις οικονομικές. Αυτού του είδους οι σχέσεις των συμπολιτών μεταξύ τους δεν είναι για τον Αριστοτέλη ένα επιμέρους ή περιορισμένης σημασίας ζήτημα μέσα στην κοινωνία. Είναι η

συγκεκριμενοποίηση της αλλαγής, της ανταλλακτικής σχέσης μεταξύ των συμπολιτών. Και η σχέση αυτή είναι ιδρυτική και συστατική για την κοινωνία. Επιτυγχάνεται, κατεξοχήν, με τον εξισωτικό για τα προϊόντα και τις υπηρεσίες ρόλο

του νομίσματος (χρήματος). ούτε γάρ ἂν μὴ οὔσης ἀλλαγῆς κοινωνία ἦν, οὔτ' ἀλλαγῆς μὴ οὔσης, οὔτ' ἰσότης μὴ οὔσης συμμετρίας [: γιατί αν δεν υπήρχε ανταλλαγή, δεν θα υπήρχαν σχέσεις μεταξύ των ανθρώπων· ούτε ανταλλαγή θα υπήρχε, αν δεν υπήρχε ἰσότητα· ούτε ἰσότητα, αν ὅλα τα αγαθὰ δεν μπορούσαν να μετρηθούν με ἓνα κοινό]. Κατὰ προέκταση, τα συναλλάγματα εἶναι ἓνα σημαντικό πεδίο ἀνάπτυξης και ἐμφάνισης ἠθικῶν σχέσεων. Ἡ δικαιοσύνη για τον Ἀριστοτέλη εἶναι κοινωνική ἀρετή, διότι θεωρεῖται σε συνάρτηση με τον ἄλλο, με τον «ἕτερον» και, ἐπειδὴ ἀναπτύσσεται μέσα ἀπὸ τις ἀνθρώπινες σχέσεις και συναλλαγές και καθορίζεται ἀπὸ τη συμπεριφορά που ἐκδηλώνει ο καθένας μας σε αυτές.

Στο παράλληλο κείμενο, τονίζεται, ἐπίσης, ο φιλάλληλος και κοινωνικός χαρακτήρας της δικαιοσύνης. Ἡ δικαιοσύνη ορίζεται ως ἐπιείκεια και ως ἐκ τούτου εἶναι ἡ ἀρετή προς ἕτερον. Ὡστόσο, δεν περιορίζεται ἢ δεν ἀφορᾷ πρωτίστως, ὅπως στο κείμενο ἀπὸ τον Ἀριστοτέλη, μόνο τις οικονομικές σχέσεις και συναλλαγές, ἀλλὰ κάθε εἶδους σχέσεις, προσωπικές, κοινωνικές, ἀκαδημαϊκές, ἐπαγγελματικές, συναδελφικές, πολιτικές, διακρατικές, διεθνείς, διαπολιτισμικές, διαθρησκευτικές, και οποιεσδήποτε ἄλλες ἀτομικές ἢ συλλογικές σχέσεις. Ἡ δικαιοσύνη ορίζεται ως σεβασμός στις ἀπόψεις του ἄλλου, εἶναι ἡ ἐπίδειξη κατανόησης και ἐπιείκειας, εἶναι ἡ παροχή βοήθειας και στήριξης στον συνάνθρωπό μας, ὅταν χρειάζεται, εἶναι ἡ ἐκπλήρωση του χρέους της κοινωνικής ἀλληλεγγύης, ὅπως ἄλλωστε ορίζεται ἀπὸ το ἴδιο το Σύνταγμα. Ἐπομένως, ἡ ἀρετή της δικαιοσύνης διευρύνεται και στον πέραν του δικαίου χώρου, εἶναι ἡ ἀρετή προς ἕτερον σε κάθε μορφή ἀνθρώπινης σχέσης, προσωπικής, ἐπαγγελματικής, κοινωνικής και πολιτικής.

ΘΕΜΑ Β3

1. ΛΑΘΟΣ
2. ΛΑΘΟΣ
3. ΣΩΣΤΟ
4. ΣΩΣΤΟ
5. ΛΑΘΟΣ

ΘΕΜΑ Β4

ρυπογόνος: **γινόμενον, γίνεται**

ανάθεση: **νομοθέται, νομοθέτου**

ένδεια: **ἔδει**

ξέφρενος: **σώφρονες**

διάστρεμμα: **ἀναστρέφεσθαι**

ΘΕΜΑ Γ1.

Επομένως, ποιος θα τολμούσε, ενώ αυτά έτσι έχουν, να επιχειρήσει μια τέτοια ενέργεια; Γιατί μου φαίνεται πως είναι φοβερό εσείς αφενός, στους οποίους έχει ανατεθεί από την πόλη όλο τον καιρό/διαχρονικά να φροντίζετε τα ιερά ελαιόδενδρα, ούτε ποτέ έως τώρα να μου έχετε επιβάλει πρόστιμο/ χρηματική ποινή, επειδή δήθεν καλλιέργησα παράνομα (έδαφος αφιερωμένο σε θεό), ούτε να με έχετε παραπέμψει σε δίκη, επειδή δήθεν τα κατέστρεψα ολοσχερώς, αφετέρου αυτός, ο οποίος ούτε τυχαίνει να καλλιεργεί κάπου κοντά ούτε έχει επιλεγεί/οριστεί ως υπεύθυνος ούτε έχει την ηλικία, ώστε να γνωρίζει σχετικά με τέτοια ζητήματα, να με καταγγείλει εγγράφως ότι απομάκρυνα ιερό ελαιόδενδρο.

ΘΕΜΑ Γ2.

Ο ομιλητής υποστηρίζει την αθωότητά του σχετικά με την κοπή της ιερής ελιάς με τα εξής επιχειρήματα. Αρχικά, δεν θα είχε λόγο να παρανομήσει στη δημοκρατία, αφού, αν ήθελε να διαπράξει κάποια παρανομία, θα μπορούσε να το κάνει ευκολότερα την εποχή των Τριάκοντα, όταν υπήρχε μεγαλύτερη ατιμωρησία (Πότερον δέ μοι κρεῖττον ἦν, ὃ βουλή, δημοκρατίας οὔσης παρανομεῖν ἢ ἐπὶ τῶν τριάκοντα;). Ωστόσο, υποστηρίζει ότι ούτε τότε διέπραξε κάποιο αδίκημα (ἐγὼ τοίνυν οὐδ' ἐν ἐκείνῳ τῷ χρόνῳ οὔτε τοιοῦτο οὔτε ἄλλο οὐδὲν κακὸν ποιήσας φανήσομαι.). Επίσης, αναρωτιέται πως θα μπορούσε να συμβεῖ αυτό, αφού σύμφωνα με τον κατηγορο υπήρχε, μόνο ένας κορμός ιερής ελιάς(ἐν ᾧ δένδρον μὲν οὐδὲ ἐν ἔστι, μιᾶς δὲ ἑλάας σηκός), το χωράφι περιβαλλόταν από δρόμο (ὡς οὗτός φησιν, ἦν, κυκλόθεν δὲ ὁδὸς περιέχει), υπήρχαν γείτονες και από τις δύο πλευρές (ἀμφοτέρωθεν δὲ γείτονες

περιοικοῦσιν), δεν υπήρχε περίφραξη (ἄερκτον δὲ), και ἔτσι οποιαδήποτε ενέργεια θα γινόταν εύκολα αντιληπτή (πανταχόθεν κάτοπτρόν ἐστίν;). Επιπροσθέτως, επικαλείται τον αυστηρό έλεγχο της βουλής, η οποία ήταν αρμόδια για την προστασία των ιερών ελαιόδενδρων. Τονίζει ότι ποτέ δεν τιμωρήθηκε ή καταγγέλθηκε από τους αρμόδιους, καθώς η βουλή ούτε του είχε επιβάλει πρόστιμο για παράνομη καλλιέργεια γύρω από τις ιερές ελιές ούτε τον είχε παραπέμψει σε δίκη για αφαίρεση κάποιου ιερού δέντρου (μήθ' ὡς ἐπεργαζόμενον πώποτε ζημιῶσαί <με> μήθ' ὡς ἀφανίσαντα εἰς κίνδυνον καταστήσαι). Αμφισβητεί την αξιοπιστία του κατηγορού, επειδή αυτός δεν καλλιεργούσε κοντά στο συγκεκριμένο χωράφι (τοῦτον δ' ὄς οὔτε γεωργῶν ἐγγύς τυγχάνει), δεν ήταν αρμόδιος για την επιτήρηση των ιερών ελαιόδενδρων (οὔτ' ἐπιμελητῆς ἤρημένος), δεν είχε την ηλικία και την πείρα για να γνωρίζει με βεβαιότητα ὅσα καταγγέλλει (οὔθ' ἡλικίαν ἔχων εἰδέναι περὶ τῶν τοιούτων). Επομένως, ο ομιλητής επιχειρεί να αποδείξει ότι η κατηγορία είναι αβάσιμη, γιατί μια τέτοια πράξη θα ήταν παράλογη, εύκολα αντιληπτή και αστήρικτη από αξιόπιστες μαρτυρίες ή επίσημες κυρώσεις.

ΘΕΜΑ Γ3.α.

τούτους δ' οἱ οὔτε γεωργοῦντες ἐγγύς τυγχάνουσι οὔτ' ἐπιμεληταὶ ἤρημένοι.

ΘΕΜΑ Γ3.β.

διαβεβλημένος: **διαβλήθητι**

ἀφανίζεῖν: **ἀφανιεῖν**

φησιν: **φαίη**

περιοικοῦσι: **περιώκουν**

ΘΕΜΑ Γ4.α.

οὔσης: επιρρηματική χρονική μετοχή, γενική απόλυτη με υποκείμενο το δημοκρατίας, σε χρόνο Ενεστώτα που δηλώνει το σύγχρονο ως επιρρηματικός προσδιορισμός του χρόνου στο παρανομεῖν.

ἀδικεῖν: τελικό απαρέμφατο , υποκείμενο στο απρόσωπο ρήμα ἐξῆν

ἐμαυτῶ: ονοματικός ετερόπτωτος προσδιορισμός, δοτική αντικειμενική στο κακονούστατος

ἐλαῶν: αντικείμενο στο ἐπιμελεῖσθαι

ὡς ἀφανίσαντα: επιρρηματική αιτιολογική μετοχή, υποκειμενικής αιτιολογίας λόγω του ὡς, συνημμένη στο με, ως επιρρηματικός προσδιορισμός της αιτίας στο εἰς κίνδυνον καταστήσαι

έπιμελητής: κατηγορούμενο στο ὄς μέσω της μετοχής ἡρημένος

ΘΕΜΑ Γ4.β.

ΥΠΟΘ.: εἰ μὴ πάντων ἀνθρώπων ἐμαυτῶ κακονούστατος ἦν (εἰ +οριστική ιστορ. χρόνου)

ΑΠΟΔ.: Πῶς δ' ἂν ὑμῶν οὕτως ἐπιμελομένων ἐκ τούτου τὴν μορῖαν ἀφανίζειν ἐπεχειρήσα τοῦ χωρίου (δυνητική οριστική)

Εἶναι ἓνας ἀπλός ευθύς υποθετικός λόγος που δηλώνει το μη πραγματικό.

Μετατροπή σε προσδοκώμενο:

ΥΠΟΘ.: ἐάν μὴ πάντων ἀνθρώπων ἐμαυτῶ κακονούστατος ᾖ

ΑΠΟΔ.: Πῶς δ' ὑμῶν οὕτως ἐπιμελομένων ἐκ τούτου τὴν μορῖαν ἀφανίζειν ἐπιχειρήσω τοῦ χωρίου